

ZIENSWIJZE VAN DE NLVOW

De vereniging voor Omwonenden van Windturbines

Op het beoogde ontwerpbesluit Windturbinebepalingen en bijbehorende documenten, meer bepaald op het voorgestelde ontwerpbesluit windturbines leefomgeving en het bijbehorende plan MER (incl. samenvatting) en alle daarbij behorende documenten zoals gepubliceerd op

<https://www.platformparticipatie.nl/windturbinesleefomgeving/ontwerpbesluit-windturbines-leefomgeving/default.aspx>

- ⇒ *Wij reageren op plaatsen in bepaalde documenten, tegelijk met ook op de stapel documenten als geheel.*
- ⇒ *Wij behouden ons het recht voor om aanvullende informatie aan te leveren en/of aanpassingen te doen in reeds aangeleverde documenten.*
- ⇒ *Onze zienswijzen ingediend op de ter visie legging van de NRD Windturbinebepalingen wordt geacht deel uit te maken van deze zienswijze*
- ⇒ *Onze reacties in het in rapport van Arcadis 2002 over Afstandsnormen opgenomen Nawoord van de NLVOW wordt geacht deel uit te maken van deze zienswijze, ook kenbaar via <https://www.nlvow.nl/actueel/een-heldere-afstandsnorm-veilig>*
- ⇒ *Indien enige verwijzing naar literatuur u onbekend voorkomt (nee toch) kunt u die acuut in ruimere vorm ontvangen via email aan info@nlvow.nl*

De opgave

Er bestaan hoge ambities om door middel van opwekking van duurzame energie gevolg te geven aan doelstellingen rond CO2 en zelfvoorzienendheid. De opgave is om deze te realiseren met evenwicht in lusten en lasten (rechtvaardigheid), met zorgplicht voor beperken van negatieve effecten zoals gezondheid (voorzorgprincipe) en met optimale economie (betrekken internationale opties en de Noordzee). Zoals vaker bij ambities is het zaak doel en middelen niet te verwarren, en dus opties niet op voorhand af te wijzen wegens vrees voor vertraging of vermeende doelversterking, maar om effecten te optimaliseren/minimaliseren.

→ Verander alsnog de hoofddoelstelling van MER en AmvB van behouden plaatsingsmogelijkheden van windenergie op land naar het centraal stellen van het leefmilieu van met name nabij omwonenden.

Vreemde historie

In 2009 kwam een door de politiek gekozen geluidsnorm voor windturbines tot stand, tegen het toenmalige advies van RIVM en TNO in. Het RIVM waarschuwde toen voor toenemende hinder bij de huidige norm en adviseerde een veel lagere richtwaarden voor geluid op woningen. TNO concludeerde al in 2008 (dus bij kleinere turbines, dan die nu ingepland worden), dat de voorgenomen geluidsnormen bij meer dan 20% van de omwonenden (in een straal tot 600 meter afstand) zou leiden tot slaapverstoring. Daarbij werd het VROM-Inspectierapport over de handhaafbaarheid, uitvoerbaarheid en fraudebestendigheid (HUF) van de 'wijziging milieuregels windturbines' niet met de Tweede Kamer gedeeld. Conclusies van de inspectie: De Lden is niet

handhaafbaar, fraudegevoelig en beschermt omwonenden onvoldoende. Citaat: *“De regeling biedt geen generiek beschermingsniveau tegen slaapverstoring door piekbelasting en tegen cumulatie van geluid. .... Belangrijkste oorzaak voor de knelpunten ligt in de keuze voor een Lden normstelling waarbij uit wordt gegaan van een jaargemiddelde.”*. Desondanks werd precies en alleen voor windindustrie een afwijking in het Activiteitenbesluit 2011 vastgelegd, die vooral moest bewerken dat er locaties voor windturbines beschikbaar kwamen, in plaats van het leefmilieu te dienen.

→ Betrek deze historie en benoem dat het nu geheel anders moet qua handhaafbaarheid en dus via heldere afstandsnormen in plaats van via schimmige berekeningen op basis van allerlei bedrijfsverklaringen, die zelfs de Omgevingsdiensten niet kunnen narekenen of nameten. Zie hiervoor het Nawoord van de NLVOW in de rapportage naar het Ministerie van EZK over afstandsnormen van NWEA-lid Arcadis bijv via [hier](#) vooraan genoemde link.

De vreemde start van nieuwe Windturbinebepalingen

De opdracht voor een plan-MER-toetsing werd door het bevoegd gezag (Ministerie van I&W) toegekend aan Arcadis, een bureau dat ook veel opdrachten uitvoert voor de windbranche en lid is van de NWEA. Arcadis stelde daartoe de onderzoeksopzet op (Notitie Reikwijdte en Detailniveau, NRD), waarop burgers zienswijzen mochten indienen. Helaas koos ‘het bevoegd gezag’ ervoor om die zienswijzen niet ter beschikking te stellen aan de Commissie MER, die de NRD beoordeelt. Deze had omgekeerd al te vroeg een advies over het m.e.r. gereed, met zeer summiere aanwijzingen.

Veel zienswijzen op het NRD voor de m.e.r. bevatten punten over de veiligheids- en gezondheidseffecten van windturbines. Bijvoorbeeld de zienswijze van de groep artsen, die zich georganiseerd hebben binnen Windwiki.nl (‘Hier maken artsen het medisch onderzoek naar windturbines voor iedereen toegankelijk’) bevatte 46 pagina’s en 52 literatuurverwijzingen. Pas in augustus 2022 kwam het ministerie van I&W met een samenvatting van de zienswijzen. Dit werd niet objectief gebracht, maar verscheen meteen als “Reaktienota”, waarin veel van de zienswijzen voor de lezer meteen werden “afgeschreven”. Hierin werd het onderwerp gezondheid slechts summier behandeld in krap een half A4-tje. Daarin wordt o.a. gesteld, dat in het plan-MER slaapproblematiek niet aan de orde zal komen, *“omdat ..... geen conclusies kunnen worden getrokken over de samenhang van het geluidniveau van windturbinegeluid en slaapverstoring, omdat de resultaten van onderzoek niet eenduidig zijn.”*

Daarnaast werd in de NRD reeds zeer ongefundeerd voorop gesteld, dat de uitkomst van het onderzoek opnieuw een jaargemiddelde norm zou moeten zijn, een Lden-norm. Dit ondanks de eerdergenoemde HUF-beoordeling. Eén van de gevaren is dat een ingewikkeld systeem van geluidsberekeningen wordt vereist, in plaats van simpele imissiemetingen met directe consequenties zoals voor alle andere vormen van industrie geldt en/of in plaats van afstandsnormen.

→ De ongezonde start van MER en AmvB op basis van de Reaktienota NRD die welwillende suggesties wel heel gemakkelijk heeft afgeserveerd heeft doorgewerkt naar de huidige produkten, waarmee deze ondermaats zijn. Ook de Commissie voor de m.e.r. heeft gereageerd in strijd met verplichtingen aan een m.e.r. die voortkomen uit Europese regels voor de SMB. Geef ruimte aan een second opinion waarin wel het ontbreken van gezondheidsonderzoek gevolgen krijgt en waarin geen

plaats is voor de mist die de windbranche wil handhaven via eigen geluidsopgaven en oncontroleerbare “silent-modi” vanuit het bedrijfsleven.

Vreemd proces van wording van nieuwe Windturbinebepalingen

Naast deze dubieuze start van de nieuw te maken Windturbinebepalingen voltrekt de aanmaak zich onder censuur, gereede produkten, laat staan concepten mogen niet met het publiek gedeeld worden. Dit, terwijl degenen met taken in de realisatie van de ambities in de energietransitie dat wel hebben, evenals de leden van de NWEA. Zo zijn rapporten verschenen van NWEA-leden over de effecten van bepaalde bepalingen op de daarbij resterende ruimte voor windenergie op land zoals van de bureaus Bosch en van Rijn, M+P, Generation-Energy, die wel al eerder openbaar zijn gemaakt. Het mee laten wegen van ambitie-belangen tegenover milieu-belangen heeft ertoe geleid dat net als bij het Activiteitenbesluit 2011 de laatste wederom onderschikt gemaakt worden.

Wat betreft transparantie en inspraak geeft Minister Jetten aan de dat de produkten Windturbine bepalingen tezamen met een achterliggende MER beschikbaar zullen komen via de z.g. “Internetconsultatie.nl”. Indien een burger daar tijdig van verneemt wordt hij uitgenodigd daarop te reageren. Intussen is gekozen voor het woord indienen van “zienswijzen”, zonder dat dit duidelijke procedure rechten oplevert voor de indieners. De ingekomen reacties worden wel in dank gelezen, maar elke verwerking daarvan valt buiten bestuursrechtelijke regelingen en kunnen nog eenvoudiger terzijde gelegd worden dan al in de “Reaktienota NRD”. Er rest bij de beoogde AmvB (algemene maatregel van bestuur) slechts een besluit van de (demissionaire ?) Minister IenM, dat alleen via de Eerste Kamer wordt bekrachtigd. Voor burgers en bestaat met het voorgaande dus geen volwaardige inbreng, waarmee dreigt dat de Windturbinebepalingen tot stand komen zonder te voldoen aan o.a. het Aarhus Verdrag.

→ De Windturbinebepalingen zijn tot stand gekomen in stilte door een enkel adviesbureau die wandelgangen heeft met de windindustrie en kennelijk ambitieuze afdelingen van onze Ministeries die daartoe de windindustrie toch al als haar natuurlijke bondgenoot naar energietransitie ziet. Breng de Windturbinebepalingen ter besluitname in de Tweede Kamer, opdat alsnog controle en rechten aan burgers c.q. het gekozen parlement komen.

De vreemde verdoezeling van taakstellingen en alternatieven

Het is van belang om objectief vast te stellen of nog méér windturbines op land (dan de projecten, die nu reeds een vergunning + SDE-subsidietoekenning hebben) noodzakelijk zijn om aan de klimaatdoelstellingen te voldoen. In deze discussie zijn er tegengestelde belangen tussen die van (potentiële) omwonenden en die van bedrijven, die gespecialiseerd zijn in het bouwen van zonnevelden en windturbines op land.

Zo is er de brancheorganisatie ‘Nederlandse Vereniging Duurzame Energie’ (NVDE), die de belangen behartigt van haar leden (o.a. de bedrijven in de zon- en wind-sector) waarvan velen gespecialiseerd zijn in bouwen op land. Zij beschikt over veel geld en daarmee veel lobbyisten. Die vertellen op alle niveaus, dat er na de 35 TWh met zonnevelden en windturbines opgewekte energie, nog veel méér op land opgewekt moet worden. O.a. in het door hen geschreven rapport ‘Alles uit de kast’.

Dit terwijl zelfs het door henzelf betaalde TNO-onderzoek aangaf, dat voor de 'Extra Opgave' (55% i.p.v. 49% reductie in 2030) er in 2030 2x zoveel extra elektriciteit beschikbaar kan zijn als er extra nodig is. Er zijn dus meerdere scenario's mogelijk, waaronder scenario's zonder verdere uitbreiding van wind op land.

In het verlengde van internationale afspraken heeft Nederland zich in het Klimaatakkoord verplicht om 35 TWh per jaar aan duurzame energie te produceren per 2030. Dat doel is al in 2023 bereikt met 38.4 TWh volgens CBS 2022 en het PBL 2023. Het blijkt moeilijk om in gang gezette programma's bij de realiteit te brengen wegens een argument zoals "het is nooit genoeg of nooit snel genoeg" en met omzetambities van de branches. Het RES programma met 55 TWh aan projecten mag om niet vastgestelde redenen doorgaan, terwijl geen rekening wordt gehouden met de snelle groei van wind op zee. Hier heeft Minister Jetten planologisch en procedureel vastgelegd dat 72 GW geplaatst kan worden tot 2050, Goed voor 400 TWh, ofwel het viervoudige van het huidige elektriciteitsverbruik. Dat is ook nodig indien alle behoefte aan groene waterstof en omstelling naar elektriciteit binnenlands zou moeten worden volbracht.

Op basis van alle beschikbare overheidsrapporten, TNO-onderzoeken etc., hebben Windalarm en de Nederlandse Vereniging Omwonenden Windturbines (NLVOW) gezamenlijk het rapport 'Het kan met gemak' geschreven. Hierin wordt aangetoond dat we de keuze kunnen maken onze klimaatdoelen (en meer) te realiseren zonder verdere groei van wind op land. Dit is aan vele wetenschappers en deskundigen voorgelegd. Niemand kon er een fout in ontdekken. Toch werd het onvoldoende opgepakt, waarna zij met crowdfunding opdracht hebben gegeven aan CE-Delft om nut en noodzaak van extra wind op land in 2030 en 2050 te onderzoeken. Dit onderzoek van CE-Delft toont aan: klimaatdoelen voor 2030 en 2050 zijn beide haalbaar zonder extra wind op land. Ook het Koninklijk Instituut Van Ingenieurs (KIVI) en Urgenda zijn tot diezelfde conclusie gekomen.

Ontkend wordt hierbij dat zonne-energie door langere zonuren per jaar goedkoper geproduceerd kan worden in landen dichterbij de evenaar. Zo voeren waterstoftankers via Rotterdam al waterstof aan via Rotterdam naar het Ruhrgebied, en wordt een belangrijke import uit een variëteit aan toeleverende landen verwacht vanuit kostprijs verhoudingen.

Al met al is er derhalve geen noodzaak om windenergie op land te maximaliseren, en is er ruimte om selectief te zijn in aantal en locaties van windturbines op land. Dat geldt ook ondanks de idee dat plannen voor zonne-energie vervangen zouden moeten worden door windenergie (op land) vanwege congesties van het elektriciteitsnet. Die wordt met komende windenergie van zee omgekeerd van richting en om 12u overdag maakt het niet uit of je een zonnepark of een windpark stil moet zetten. Er wordt vanuit provincies dus onterecht bedreigd met overrulen via een Inpassingsplan. Hiervoor zou de Energiewet art 9E van toepassing zijn, die echter geldt tot een taakstelling, die nimmer bij voorgeschreven AMvB is vastgesteld en overigens zeker ophoudt bij voldoen aan de genoemde 35 TWh van het Klimaatakkoord.

➔ Er kan dus gekozen worden voor behoud van landschap en voorkomen van hinder waar dat nodig is. De hitte van de ambities voor wind op land is dus achterhaald. Het MER had alternatieven op het "overheidsvoornemen" moeten benoemen en mee moeten nemen in afwegingen, waaronder het alternatief van wind niet op land maar op zee plaatsen.

De vreemde beperkte diepgang op onderdelen

Om naast inbreng van de al gebruikelijke stakeholders te wijzen op hoe belangen van landschap en omwonenden behartigd kunnen of moeten worden, draagt het m.e.r. en de AmvB onvoldoende mogelijke maatregelen aan, die veelal te zien zijn als betaalbare Best Beschikbare Techniek. Het is dus geen kwestie van niet of tegen, maar een kwestie van fatsoenlijk omgaan met alle belangen. Als de hitte van tijdsdruk en maximalisatie terug gezet kan worden, is er volop ruimte voor windenergie waar dat met goede randvoorwaarden kan.

Slagschaduw

Het is vermijdbaar om woningen en werkplekken te hinderen met effecten van slagschaduw. De visuele 'klappen' zijn te groot om af te doen met een aantal uren per jaar dat het opgeteld zou 'mogen'. Er staat namelijk voor veel situaties vast dat het volledig vermijden van slagschaduw in en op woningen door volledige stilstand van de betreffende windturbine slechts productie kost van minder dan 0.5% van de jaaropbrengst.

→ Dit maakt dat nihil slagschaduw op woningen de in milieukwesties verplichte BBT is (best beschikbare techniek om ALARA te werken, as low as reasonable achievable).

Obstakelverlichting

De hinder van rode lampen op windturbines vormt een grote bron van hinder, zeker voor grotere windparken. Niet alleen de rode lichtzee, maar ook het knipperen ervan bijv. door passerende wieken vormt dit een vermijdbare hinder en aantasting van leefomstandigheden en het landschap. Er zijn vanuit internationale ICAO afspraken obstakelverlichtingen noodzakelijk, met name indien een windturbine reikt tot boven 150m. Inmiddels is er bij ICAO en nu ook bij het Ministerie I&M een toepassing mogelijk waarbij obstakelverlichting alleen brandt bij nadering van een (laagvliegend) vliegtuig. Als detectiemethode is na jarenlange lobby van de windbranche nu ook een betaalbare transpondertechnologie mogelijk, met kosten orde 50-80.000 euro per windpark. Nog afgezien dat deze voor naburige windparken ook gebruikt kan worden. De Tweede kamer nam op 25 februari 2021 een Motie Moorlag aan, waarin alle windparken binnen twee jaar van een dergelijke naderingsdetectie voorzien moest zijn, en in navolging van Duitsland, op deze wijze de lichthinder van hoge windturbines weg te nemen. Nu in de Staatscourant via een handreiking deze methode sinds 2020 toegestaan is heeft de windbranche echter de vrijwilligheid behouden. De windbranche faalt daarbij, want zelfs waar al techniek voor detectie is geïnstalleerd is nog nergens in Nederland de naderingsdetectie ingesteld.

→ Nu het een betaalbare en toegestane optie is, behoort het in standaard situatie uit staan van de nachtelijke obstakelverlichting tot de in milieukwesties verplichte BBT is (best beschikbare techniek om ALARA te werken, as low as reasonable achievable). Zeker nu diverse subsidieregelingen zijn ingesteld wordt het tijd de branche verplicht te stellen ook voor bestaande windparken naderingsdetectie voor obstakelverlichting in werking te hebben, zoals in Duitsland via de wettelijke Bedarfsgerechte Nacht Kennzeichnung uiterlijk 1 januari 2024 gerealiseerd moet en zal zijn op alle Duitse windturbines.

Compensatie

De gevolgen van windenergie op land zijn ongelijk verdeeld. De planschade die omwonenden kunnen krijgen blijkt zeer beperkt in omvang ten opzichte van de schade en ten opzichte van vergoedingen en rendementen van overige stakeholders.

Het woord compensatie is breed:

- Vermogensschade door mindere verkoopwaarde,
- Tegemoetkoming / burenregeling
- Financiële participatie

Een en ander soms vooraf goed geregeld in een gebiedsakkkoord (begeleiding vanuit NLVOW).

Financiële participatie is eigenlijk bedoeld voor draagvlak, maar wel familie van compensatie. Alleen indien je wat kapitaal hebt heeft dit zin, anders gaat financiële participatie aan je voorbij. Het klimaatakkoord en vele projecten bieden aan dat omwonenden tot 50% mee-investeren en dus voor 50% dividend krijgen. Loopt her en der nog moeilijk en dus wat oneerlijk verdeeld. En bij niet gecompenseerde vermogensdaling van iemands vastgoed is het extra zuur met eigen geld te hopen dit terug te moeten verdienen.

In Denemarken geldt dat alle woningen binnen 4 maal de tiphoogte van een windturbine moeten worden uitgekocht en worden gesloopt. Beieren en Polen hanteren 10 maal de tiphoogte afstand, juist om dergelijke interacties en schaden te voorkomen. TNO heeft in 2022 becijferd op basis van alle kadastertransacties dat de huidige RES 2.0 plannen 15 miljard aan woningwaarde schade veroorzaken. Daarvan wordt onrechtvaardig slechts orde 10 miljoen opgevangen door de huidige planschaderegeling, die met de Omgevingswet verder wordt ingeperkt met een sterk verhoogd percentage "eigen maatschappelijk risico". De rest blijft ten laste van de naburige omwonenden, tegenover de royale lusten van de grondeigenaren en exploitanten van hun stalen buurmannen. Tellen we de bijdragen aan "gebiedsfondsen" hierbij op dan wordt slechts orde 20 miljoen per jaar aan compensatie verleend, voor samengenomen tegemoetkoming verslechterde leefomgeving en vermogensschade (onterecht maximum 0.50 euro per MWh geproduceerde duurzame energie).

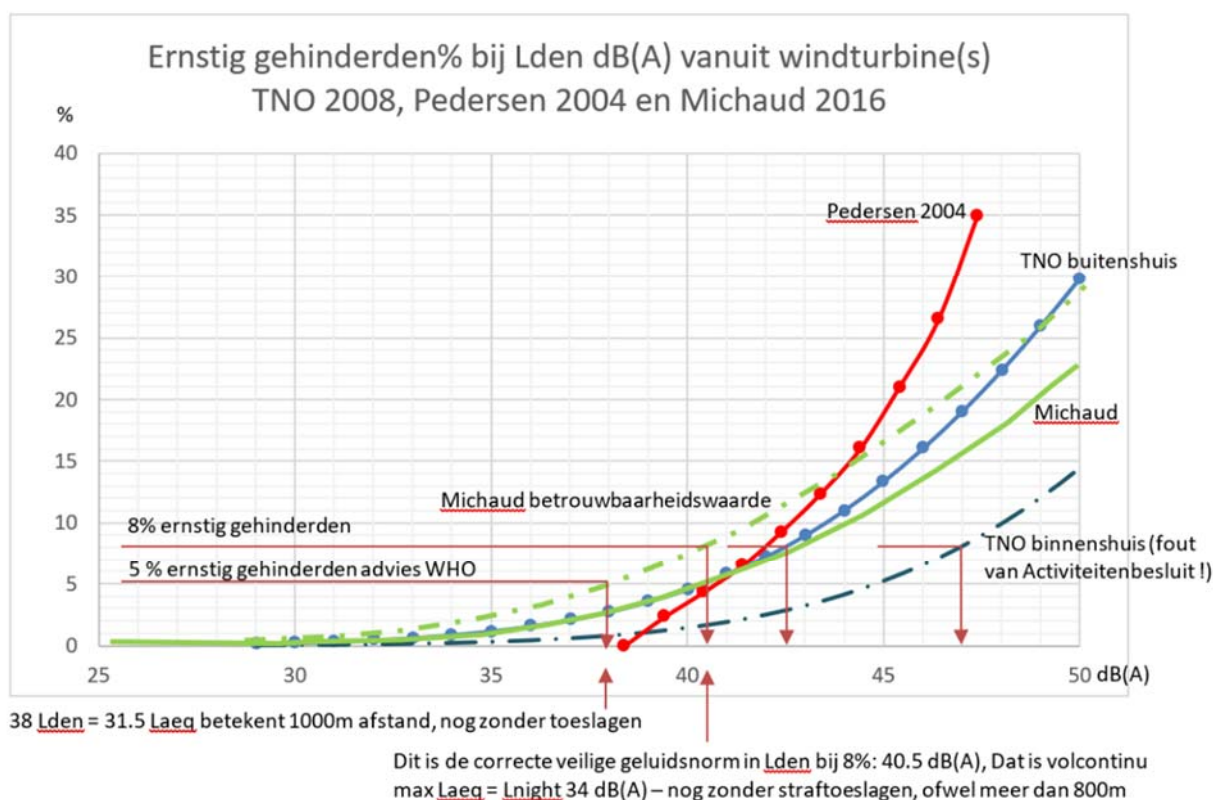
→ De Windturbinebepalingen moeten vastleggen dat 100% van de vermogensschade van vastgoed van omwonenden van windenergie vergoed wordt en gedragen door alle inwoners c.q. alle elektriciteitsverbruikers. Daarnaast een tegemoetkoming per jaar wegens achteruitgang van hun woon- en leefomgeving. Dit los van verplichte voorkoming van welke (mogelijke) gezondheidsschade ook.

Dosis-effect ernstig gehinderden

Betrekken van het z.g. aantal (ernstig) gehinderden is een vondst van TNO/RIVM in de jaren 2008-2009. Daarop is het nu buiten werking gestelde Activiteiten besluit 2011 gebaseerd, waarin om voldoende plaatsingsmogelijkheden te behouden (RIVM 2009) voorbij is gegaan aan de Zorgplicht in de milieu-wetgeving. Bij gebrek aan goed gezondheidsonderzoek in de huidige MER en AmvB wordt gegrepen naar een surrogaat met grote ontstaansfouten en foute werking op de volksgezondheid. Er wordt namelijk (al voorafgaand) een norm opgelegd hoeveel mensen mogen worden opgeofferd, in plaats van een zorg tot minimalisatie van dat ernstige hinderen.

Een Dosis-effect-relatie (Blootstelling-Respons-relatie) van ernstige hinder kwam in 2008 tevoorschijn van althans 8% ernstig gehinderden door verkeerslawaai. De acceptatie van ernstig gehinderden door wegverkeer komt voort uit een gesteld maximum budget voor geluidsmaatregelen. Terwijl een weg noodzakelijk moet lopen van A naar B, bestaat vrijwel volledige vrijheid van keuze locaties voor plaatsing van windenergie op land. Overnemen van een willekeurig getal 8% ernstig gehinderden (onterecht binnenshuis gemeten (Nota Bene !)) ook voor windturbines heeft geen geldige grondslag.

In de internationaal gepubliceerde dosis-effect-relaties is vrijwel altijd onbepaald wie aan een interview/onderzoek hebben deelgenomen en op welke afstand zij van een windturbine woonden. De statistieken over ernstig gehinderden zijn alle in steekproefgrootte beperkt, zodat Michaud in 2016 alle internationale publicaties daarover heeft samengevat in een meer gefundeerde kromme van dosis-effect van windturbinegeluid, met betrouwbaarheidsinterval aan bovenzijde. (zie grafiek op [hier](#) vooraan genoemde link) dat leidt tot veel lagere geluidsdrukken bij onterecht vooraf aangenomen percentage gehinderden. Dit is voor 8% "ernstig gehinderden" geteld in de verfoeilijke Lden dan maximaal 41 dB(A) op de buitengevel van een woning. De WHO adviseert te werken met 5% "ernstig gehinderden", wat alleen qua geluidshinder al leidt tot een afstandsnorm van tenminste 1000m.

veilige geluidsnorm uit veilige bandbreedte hindereffecten

Het RIVM ziet in 2020 dat normeringen aangepast zouden moeten worden. Het genoemde RIVM rapport concludeert dat "Ook blijkt dat ernstigere gezondheidseffecten, zoals hart- en vaatziekten, al bij een lagere blootstelling kunnen optreden dan eerder werd gedacht. Dit betekent dat bij een groter aantal mensen hart- en vaatziekten optreden door geluid dan eerder werd gedacht." Bij windenergie wordt hiermee voorbij gegaan aan diverse EU-regelingen juist ter beperking van lawaai en

bevordering van gezondheid, zowel als aan zorgplicht en voorzorgbeginsel in milieu-aangelegenheden, het Verdrag van Aarhus en de Rechten van de Mens.

→ Accepteer geen “aanvaardbaar” percentage ernstig gehinderden uit statistisch onbetrouwbare “veldonderzoeken”, maar draag zorg voor minimalisatie van het aantal ernstig gehinderden, vanuit diverse (internationale) regelgevingen. Pas geen proxy wetenschappelijke interviews toe als dosis-effectrelaties, maar laat zien dat uit wetenschappelijk eigen onderzoek bij te kiezen normen en afstanden geen nadelige gezondheidseffecten vanuit windturbines optreden naar de mensen in de omgeving. Draai deze bewijslast niet om dat de weinig vermogende burger zelf zijn gezondheidsrisico's zou moeten aantonen. Met de tip dit niet in handen te leggen van het RIVM dat lang en ruim bewezen heeft meerdere gezichten te kennen, mede blijkens hun zwaar tendieuze “factsheet windenergie”.

Zorgplicht en Voorzorgprincipe

In de farmacie is het een vereiste, dat van een nieuw middel eerst moet worden bewezen dat het veilig is alvorens het op de markt komt. Dit is een prudentie, die ook wordt gehanteerd in bijv. de regelgeving over stikstofdepositie, waarin geen toename van depositie mogelijk is tenzij wetenschappelijk vaststaat dat een plantensoort geen schade van stikstof ondervindt. Als windturbines één van de beschikbare ‘middelen’ zijn voor de klimaatdoelstellingen, worden geluidsnormen vanuit de overheid slechts beargumenteerd/verdedigd door instituten, die niet gebonden zijn aan wetenschappelijke normen. Sinds 2009 schreef bijv. het RIVM ‘na onderzoek’ diverse rapporten met als conclusie, dat er geen bewijs is voor gezondheidsschade door windturbines, uitgezonderd een effect op slaap en ‘annoyance’. De WHO en het Europese Hof stellen dat slaapverstoring directe gevolgen heeft voor de gezondheid en dat iedereen recht heeft om te kunnen slapen met open ramen.

Daarentegen worden burgers in rechtszaken wèl gedwongen om wetenschappelijk bewijs aan te dragen dat een gekozen geluidsnorm onveilig is, waarover wel degelijk wetenschappelijk is gepubliceerd. In recente jurisprudentie stelt de rechter: *“Het voorzorgsbeginsel vereist niet dat het bevoegd gezag op basis van enkele publicaties, waarin slechts een mogelijk verband wordt gelegd tussen windturbines en gezondheidsklachten en er nog geen algemeen aanvaarde wetenschappelijke inzichten zijn, van de vaststelling van een plan moet afzien.”*. Het afdoen als “enkele publicaties” die “slechts een mogelijk verband” leggen met milieuschade voldoet niet aan het Voorzorgprincipe volgens art 191 van het Europese Verdrag, dat een degelijke milieubescherming gelast ingeval van risico. Dit moet dan zijn *“vastgesteld door middel van een objectieve, wetenschappelijk evaluatie, en [nota bene] indien die evaluatie niet met voldoende zekerheid kan worden bepaald”*. De z.g. jurisprudentie draait dus de bewijslast onterecht of onbedoeld verbogen om, zolang geen wetenschappelijke zekerheid bestaat dat er geen nadelige effecten zoals gezondheidsschade kunnen optreden. De omkering van bewijslast verdraagt zich ook niet met de Zorgplicht in de milieuwetgeving. Een grondslag van een AmvB zoals voor de Windturbinebepalingen, mag zich niet begeven buiten de grondslagen van Wet, w.o. de Wet milieubeheer. De overheid heeft geen keuzevrijheid om maatwerkvoorschriften (zoals de Windturbinebepalingen) die nodig zijn vanuit de Zorglicht achterwege te laten in de Windturbinebepalingen. Gebrek aan daaraan voldoen heeft geleid tot jarenlange vertragingen bij Tata Steel en PFAS.

Dat heilige ambities kunnen leiden tot toepassen van zeer discutabele “rechts”middelen of juist het vermijden van algemene rechtsbeginselen blijkt ook uit de z.g. “Timmermans-Act”, waar het Proposal of amendment of the Renewables directive (COM(2022)222 - procedure 2022/0160(COD)), en Regulation 2022/2577 d.d. 22-12-2022 o.a. onomwonden stellen dat duurzame energie zo gezond is voor “het volk” dat individuele (gezondheids-)belangen daarbij in het niet vallen. En dat deze zo belangrijk is dat termijnen van vergunningsverlening inclusief SMB (milieu-effect-onderzoek) beperkt kunnen worden resulterend in bij einde van deze korte termijnen “geacht worden te zijn verleend”. Deze Directives hebben om zijn minst het effect dat ook de AmvB zich bevoegd waant belangen van burgers met voeten te treden. De jurisprudentie en de insteek van Timmermans roepen om een procedure bij het Europese Hof, dat getuige lopende acties de jaren helaas jaren weet te vertragen. Daarom zijn goede Windturbinebepalingen van groot belang.

→ Pas een beveiliging tegen een knellende overheid in het AmvB toe door duidelijk uit te gaan vanuit de burger, ondanks eventueel hoogdravende maatschappelijk doelstellingen. Er zijn vormen van voldoen aan die doelstellingen waarbij de burger met zonodig vergaande voorzorgen wordt beschermd.

Geluid

Het is schande dat de MER en de AmvB zo slaafs de wens van de windbranche volgen . Zij hebben met het rapport Afstandsnormen van Arcadis 2022 laten zien hoeveel pagina’s berekening nodig zouden zijn indien normen gesteld worden in hoofdzakelijk grenswaarden in decibel. Het is ook schande dat burgers nu moeten wijzen op de vreemde maat Lden, die alleen stamt uit een Europese verplichting Richtlijn 2002/49/EG, die landen alleen verplicht te rapporteren hoe zij in de afgelopen 2 jaren zijn gevorderd met het terugdringen van geluidshinder (Nota Bene). Het moet ook geen betoog van burgers behoeven dat zij met Lden gemiddeld genomen niets te klagen zouden hebben, maar momentaan tot meer dan 10 dB meer geluidsdruk verduren gedurende aantallen uren, boven dat gemiddelde. Je zal de volgende ochtend maar moeten werken. Een zelfde factor 10 dB speelt bewezen in de onzekerheden die gepaard gaan met instellingen van bronsterkte, stille modussen, modellering terrein, richting gevoeligheden hoogte van 3D-bol-uitraling versus halve bol op de grond, de tipgeluiden die soms dichter bij een woning komen dan de mast, het volledige geluidsbron oppervlak in plaats van een puntbron, opgeteld bij de al in de in het duister tastende geluidstechnici gebruikelijke 5 dB strafkorting ingeval van impuls en/of tonaal geluid zoals uitdrukkelijk het geval is bij windturbines.

De bijdragen in MER en AmvB over Laagfrequent Geluid en zeker over Infrason Trillingen <3Hz lijken haast met opzet voorbij te willen gaan aan de noodzaak deze ongefilterd voor het menselijk oor (in dB(A)) te bespreken. Deze lage frequenties grijpen heel anders aan dan alleen via de gehoorgang van het menselijk hoofd. Het is stuitend om daar in deze fase van het proces Windturbinegeluid nog verder op in te moeten gaan, dat moet dan ook maar bij het Europese Hof.

→ De gehele m.e.r en daarmee het AmvB moet overnieuw opgesteld worden, ditmaal door onverdachte marktpartijen en frisse ambtenaren, gepaard met voldoende regelmatige echo van kennis van burgers, die inmiddels meer gelezen hebben dan menige politicus. Het Rijk mag dit ook met budget in handen geven van de nu armlastige, maar noodgedwongen ivrijetijds-burgers, inmiddels ervaren.

Overig

→ Voorkom de mogelijkheid van lokaal maatwerk, waarbij een ambitieuze wethouder het een bevriende initiatiefnemer van windenergie naar de zin kan maken, om zodoende zijn vermeende quotum duurzame energie te behalen.

→ Geef uitdrukkelijk ook getalsmatig vergelijk waar onze ruimte in Nederland nog meer voor gebruikt moet gaan worden, zoals natuur, landbouw, wonen, infrastructuur, water. En hoe meer windenergie die beschikbaarheid beïnvloedt. Dit leidt altijd tot onbehoorlijk bestuur en onbeheersbare (juridische) dwang vanuit exploitanten.

→ Neem direct in vergunningverlening mee de cumulatie met meerdere WT, rijen WT aan weerszijden

Dat des nachts slechts minder dB(A) Lden mag heersen wordt niet gehandhaafd, terwijl het gemiddeld des nachts heus niet minder waait.

→ Pas een maximum piekwaarde geluid toe, naast voorop een heldere afstandsnorm die recht doet aan momentaan geluidsoverlast, dus geteld in Laeq in plaats van een onlogische Lden.

Slot

Wij hebben kennelijk voor niets veel vrije tijd gestoken in het door EZK gevraagde klankbordwerk bij de rapportage van Arcadis 2022 via [hier](#) vooraan genoemde link. Ook heeft u bij de uitwerking van MER en AmvB gekozen voor gecensureerd werken in stilte, althans voor burgers, terwijl de windbranche volop mogelijkheid voor invloed had via hun compaan Arcadis. Dat laatste blijkt ook uit de gepresteerde documenten, die vele proposities al voor en ook na de NRD als leidend hadden aangenomen en die vervolgens zeer gekunsteld gepoogd onderbouwen. Onze leden willen niet opnieuw 12 jaren gebukt gaan onder onnodige vrijstellingen voor de windindustrie in en nabij ons woon- en leefgebied, met name indien de noodzaak daartoe wettelijk ontbreekt en er voldoende alternatieven voor de opwek van duurzame energie op andere wijze. De NLVOW staat paraat voor elke wederzijds open discussie en opbouwende bijdrage, waartoe wij geen andere kans kregen dan op dit uur U.

Het NLVOW brengt deze aanvullende zienswijze ongevraagd reeds zelf ter kennis van de Commissie voor de m.e.r.

Met vriendelijke groet,

Jan Jaap Tiemersma
+31-(0)653-146014
Bestuurslid NLVOW
www.nlvow.nl

22 november 2023
Nederlandse Vereniging van Omwonenden Windturbines
Greveling 8, 9654 PT Annerveenschekanaal